

363.

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESSAMLING.

363

Uppt. av Albert Håkansson

efter J. Pålsson.

i Lunnarp, Dalby.

Bonderups socken Torpa härad
Skåne.

Anmärkingar:

Julfirande i
Lunnarp, Bonderups
S: n.
(13 sid)

Julfirandet i forna dagar.

När julen nu åter är i antågande, går nog många tankar till våra förfäders jul, och huru de firade denna deras största högtid på den tiden.

De arbeten, som då skulle vara avslutade voro både stora och dryga, och påbörjades dessa därför i god tid för att medhinnas, i allmänhet strax i början av julmånaden (December). Dessa arbeten voro: slakt, bak, brygg, ljusstj-ning och rengöring. Allt gjorde man själv så långt därtill förmåga fanns. Dock upfördes
(13 sid)

4 2
slakten alltid av en därtill kompetent person, som gick från gård till gård och avlivade de därtill bestämda nassarna. Dessa voro i vanliga fall ena riktiga bjässar på tvåhundra ~~fem~~ ^{fem} tiotio à trehundra kg., i många fall häröfver och ej såsom nu för tiden då de i medeltal ej gå öfver hundra kg. Därtill var det många nassar, som denna gång fingo släppa livet till, ty man slaktade nu så mycket, att det skulle räcka för hela det följande året. Man slaktade nämligen endast en gång om året, och därför blev detta just till julen.

Den andra, och kanske mera krävande än slaktandet, var brödbaket. Detta arbete kom på kvinnornas lott. De kvantiteter härav, som man nu hade att producera, voro ej de minsta, emedan ej något sedan förekom förrän till Påsk, och då man därtill i allmänhet voro tolv à fjorton personer i hushåll, kan man förstå huru mycket av

Uppt. av *Albert Håkansson*

Anmärkningar:

efter

i

varje som afgick. Till denna högtid skulle dessutom fem sorters bröd förfärdigas, såsom groft och fint, sursockt och knäppebröd samt vetebröd, alla till farmen runda. Därtill kom alla de kakor, som skulle bakas i den mindre ugnen, av vilka må nämnas klinor, gosså och våfflor m. fl.

Ett vida lättare arbete var ölbyggandet, vilket, sedan maltet var färdigberett, skötte sig så gott som själv. Det malt, som här till användes, förbereddes alltid hemma. Detta tillgick så att man tog det bästa kornet, och sedan detta vederbörligen svettats

13
och torkats, hällades detsamma på en
mälthvarn för handkraft, av vilka det
då för tiden fanns en i varje gård. Det
malt, som åstadkoms på detta sätt, blev
dock icke av finaste slaget, tvärtom gans-
ska groft, men däremot blev ölet det
härligaste, som tänkas kunde. Det
var en ära för husmodern, att ha
ett gott öl att bjuda på, och därför blev
det merendels husmoderns själv, som
fick utföra detta arbete, under det att
pigornaingo utföra ett annat och
ej så noggrant arbete, nämligen ljus-
fabrikationen.

Ljusstöpningen var ett arbete,
som ävens tog sin rundliga tid, emedan
en så stor mängd ljus skulle förfärdi-
gas till denna högtid. Formar använ-
des nästan uteslutande till trearma-
de ljus, men även till vanliga ljus
använde man i bland formar, då man
ville ha dem riktigt vackra och jämna,
men i de flesta fall använde man en

Uppt. av *Albert Hakansson.*

Anmärkingar:

efter

i

annan metod, som gick både snabbare och lättare, nämligen träpinnar att fästa vekarna om. Dessa pinnar voro i fjocklek, som en vanlig, rund blyerts. Sedan vekarna blivit avklippta till önskad längd och snodda, trädde dessa pinnar genom öglan i övre ändan av veken, och då en pinne var fullsatt med vekar, doppades de allesammans på en gång i en gryta med smält talg. Härmed fortsatte man, tills önskad fjocklek var uppnådd. Då man på på den tiden ej hade någon lampa tillhands, vid ett ärendes uträttande i en annan del av huset, fingo dessa vekar,

6⁶ 8.
doppade två å tre gånger i den smäl-
ta talgen, härvid tjänstgöra såsom by-
se, och kunde de med tillhjälp av ena
handens tumme fastsättas å vilken
vägg som helst.

Lille julafton skulle alla för-
beredelser vara avslutade, ty dagen
därpå eller julafton började rengöringen
invändigt. Allt, både fast och löst, skulle
skuras. Detta var pigornas göra under
tillsyn av modern i huset, samtidigt
som hönor fick kläda julgranen, förfärdiga
taksjärnor m. m. Drängarna hade att
iordningställa allt utvändigt, sätta upp
julkärven (en kornkärve) mitt i träd-
gården m. m. allt under tillsyn av
husbonden på stället. Klockan fyra
serverades middag. Den bestod av saltt
kött och färsk soppa. När drängarna
gingo in till denna måltid medtog
de var och en sina bestämde långhalms-
kärvar att bredda på golvet inne i stu-
gan. Därinne voro dessutom uppsatta

Uppt. av *Albert Hakansson*

Anmärkingar:

efter

i

diverse vägg- och takprydnader. I taket över högsäket där far och mor hade sin plats voro uppsatta taksfärnor av palm. Efter slutad måltid skulle kreaturen ha ett extra foder denna kväll, liksom varje av de följande juldagarna. Sedan skulle de unga sit och roa sig, och sedan de blivit vederbörligen utklädda härför, bar det av från gård till gård under allmänt glam och støj. Vid elva tiden samlades alla i stugan till kvälls vard. På bordet var breddt en duk. Vid högsätes ändan stodo tvenne av de bästa ljusen. Vid andra ändan lägo fyra stycken bröd, av vilka ^{två och} två lägo på varandra.

87. Emellan dem stod en ⁶ljusstake av
tre ljus. Matborden bestod av diverse smör-
gäsmat, en väldig ost, julosten, låg
mitt på bordet, samt lutfisk, stek, ris-
grynsgröt och kakor, samt först och
sist öl. I risgröten hade man lagt
en hel mandel och, trodde man, skulle
den av hushållsmedlemmarna, som
fick denna, först bliva gift. Härefter vid-
tog dans kring julgran, lekar av
allehanda slag samt kortspel. Då
slog man endast upp duken över
bröden, ~~af~~ detta skulle ligga på
hela julen, och efter slutat spel
breddade man åter ut duken över bor-
det. Halmen på golvet skulle vara
en åminnelse av, att frätaren föddes
på halmen. Först efter midnatt
gick man till sängs.

Juldagen skulle alla, som
kunde, åstad till julottan. Dessförinnan
skulle man offra till något trääd i
trädgården, och härtill användes detäl,

Uppt. av *Albert Håkansson*

Anmärkingar:

efter

i

som först kann ut bygggkaret. Härvid lästes följande väis: Här ska du ett offer, för mig och för mina, för dig och de dina, så länge jag bor här och vistas.

Sedan bar det av till kyrkan, och emedan det ännu var mörkt, måste man hava något lyse med sig. Hårtill användes i fjärra doypade trästicker. Efter slutad gudstjänst bar det åter hemåt, denna gång i kappkörning åt landsvägen genom byn, och hemkomna serverades frukost, bestående av sylta och rödbetar, smär och bröd, samt gröt och varmt öl. Till middag serverades köttbullar och kokt saftsoppa, och till kväll serverades smör

gäsmat samt litet av varje. Denna dag⁴ fick ingen lämna gården, ty detta, hode man, bådade olycka.

Annandagen var raka motsatsen till juldagen, därför att alla som ville kunde och skulle roa sig. Tjänarna hade denna dagen fri, att begiva sig hem, som så önskade, och erhöllo därför alla tjänare å gården var sin julkaka, (sursött bröd) som de togo med sig hem. Isomliga fall kunde den äldsta i tjänsten av pigorna även få ett färlår (rökt). Med annandagens slut var det även slut med glädjen för denna gång, ty fastän det var jul hade man ej tid att roa sig de söckendagar, som komma mellan jul och nyår. Dessutom var i allmänhet det till julen iordninggjorda matförrådet i det närmaste slut, varför nytt måste iordningställas till nästa högtidsdag. Nyårsafton skulle ungdomen gå utklädd. Härvid ~~läglades~~ om, att spela grannarna något

kastade in en grisfot i grangården och så vidare. Härefter skulle alltid skjutas, och sedan var det att springande begiva sig därifrån. Kunde den person infångas, som inkastat grisfoten, skulle denne tvingas att dricka lika många supar, som det fanns ben i grisfoten. Sådana upptåg pågingo till långt ut på natten. Klockan tolv samlades efter hand några av byns kraftigaste män, för att vata kyrkovaktmästaren behjälplig med att ringa in det nya året, varefter det skulle skjutas åtskilliga skottsälvor.

Först fram på småtimmarna gick man till sängs. Nyårsdagen hade man att iordningställa en del av sleden och resten fick kvarstå till dagen därpå.

Tretton skulle ungdomen ånga gå utklädd, och skulle den som gick i koten bära en stjärna eller en paraply utstyrd med allehanda. Knut var slutet på glädje.

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESSAMLING.

Uppt. av *Alfret Håkansson*

Anmärkningar:

363

efter

Pålsen
Lunga
*Dalby**Skåne*
Torna
Pöndrup
- 1919-20 -

Spratt, såsom att sätta upp en vagn på ryggåsen, hundkojan på skorstenen, i köstallet kasta in halva gödselhögen, breda ut det under kreaturen samt kasta agnar ovanpå. I häststallet sopades och sloas sedan stärraden av gröjen från foderkistan. Därefter sköts utanför stugan, och sedan var det att springande begiva sig därifrån. Andra åter gjorde allt det arbete, som förekom i stallet, fordrade hästarna med dubbla ransoner, varefter de vände dem om i bålet, så att huvudet kom åt gängen och band dem på detta sätt. Andra åter

363

13/13

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESSAMLING.

363

Uppt. av *Albert Hakansson.*

Anmärkingar:

efter *J. Pålsson.**i Bonderup, Bonderups socken
Torna härad
Skåne.**Julfirandet i ~~forina~~ dagar.*

*Nu samlades alla på en gemensam
plats, för att med dans driva ut julen,
samt att födriva den sista kvällen
i julhögtiden, ty dagen därpå var
att återgå till sitt vanliga vardags-
göra.*

363

